

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า ปัจจุบันเรากำลังอยู่ในยุคของสังคมข่าวสาร (Information Society) ข่าวสารต่างๆ ได้กลายมาเป็นพลังอำนาจที่สำคัญทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และได้กลายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตประจำวันของประชาชนอย่างไม่มีทางเลือกเลย ไม่ว่าจะเป็ ข่าวสารที่เป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ เกี่ยวกับบุคคลเพียงไม่กี่กลุ่ม ไปจนถึงข่าวสารที่อาจจะส่งผลกระทบต่อ ทั้งสังคม ซึ่งข่าวสารเหล่านี้ก็ล้วนแต่เป็นเรื่องี่ประชาชนจำเป็นต้องใช้ในการวางแผน หรือในการตัดสินใจ อย่างใดอย่างหนึ่งแทบทั้งสิ้น ความต้องการข่าวสารของประชาชนนับวันจึงมีแต่จะเพิ่มมากขึ้นตาม ความก้าวหน้าของสังคม ข่าวสารในยุคสังคมข่าวสารจึงเป็นทั้ง "ทรัพยากร" (Resource), "เครื่องมือใน การผลิต" (Means Production) และ "สินค้า" (Product) ซึ่งล้วนแต่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต ทั้งสิ้น (บุญรักษ์ บุญญเขตมาลา, 2537)

สื่อมวลชนนับได้ว่าเป็นแหล่งของข้อมูลข่าวสารที่สำคัญในปัจจุบัน และได้กลายเป็นสถาบัน ทางสังคมที่สำคัญและมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ตามกระแสโลกยุคสังคมข่าวสาร ซึ่งมีความต้องการ ในข่าวสารต่างๆ มากขึ้นตามการพัฒนาของประเทศและของโลก และสำหรับสังคมไทยสมัยใหม่สื่อ มวลชนก็ได้มีความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ เช่นกัน (บุญรักษ์ บุญญเขตมาลา, 2537)

ถ้าพิจารณาจากการดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทยในปัจจุบันจะพบได้ว่า ประชาชนโดยทั่ว ไปต่างก็มีความผูกพันต่อการเปิดรับสื่อมวลชนจนกลายเป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งในชีวิตประจำวันตาม กระแสของโลกยุคสังคมข่าวสาร การที่ประชาชนกับสื่อมวลชนมีความเกี่ยวพันกันเช่นนี้สื่อมวลชนจึงได้ กลายเป็นสถาบันหลักอย่างหนึ่งของสังคม ที่ทำหน้าที่ในการตอบสนองความต้องการของผู้คนที่มีความ สนใจในการติดตามข่าวสาร ความเคลื่อนไหว หรือการแสวงหาความรู้ ความบันเทิง เพื่อที่จะนำเอา ข่าวสารเหล่านั้นไปใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ นอกจากนั้นสื่อมวลชนยังได้แสดงบทบาทของการเป็น สถาบันทางสังคมที่มีภาระกิจต่อสังคม โดยการเป็นสื่อกลางของเหตุการณ์สำคัญต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งใน การรวบรวมข่าวสาร และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารความเคลื่อนไหวเหล่านั้นสู่สังคม รวมทั้งเป็นเวทีใน การแสดงความคิดเห็นต่างๆ ที่เกิดขึ้นต่อประเด็นปัญหา หรือสถานการณ์ที่ผู้คนกำลังให้ความสนใจอยู่ ผลจากการกระทำตามบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนเช่นนี้ จึงได้ส่งผลให้สื่อมวลชนกลายเป็นแหล่งของ ข่าวสาร และการเป็นที่พึ่งที่สำคัญแหล่งหนึ่งของประชาชนในสังคม (สมชาย จิเจริญ, 2536)

การที่สื่อมวลชนสามารถเสนอข่าวสารและความคิดเห็นที่ช่วยส่งเสริม และให้การสนับสนุนระบบสถาบัน และกลไกต่างๆ ของสังคมให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยดีต่อไปได้ ก็เนื่องจากสื่อมวลชนเป็นสถาบันที่มีพลังในการสร้างและสะท้อนประชามติ ทำให้ประชาชนสนับสนุนแต่สิ่งที่ดีงาม ทำให้ผู้ที่ทำสิ่งที่ถูกต้องเกิดกำลังใจที่จะฝ่าฟันอุปสรรคทั้งปวง ในขณะที่เดียวกันเมื่อมีสิ่งที่ไม่ดี หรือเป็นพิษภัย และเป็นอันตรายต่อสังคม สื่อมวลชนก็สามารถช่วยขจัดสิ่งชั่วร้ายเหล่านั้นได้ โดยการขุดคุ้ย สืบเสาะเบาะแสของความไม่ดีในสังคม รวมทั้งการเสนอแนะแนวทางแก้ไขที่เป็นประโยชน์สู่ประชาชนและผู้มีอำนาจหน้าที่ของรัฐเพื่อให้เกิดการแก้ไขอย่างจริงจัง เรื่องราวต่างๆ ในสังคมทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่ถูกนำเสนอผ่านทางสื่อมวลชน เพื่อให้ได้รับความสนใจและแก้ไขจากสังคม ปรากฏอยู่มากมายหลายเรื่องด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นประเด็นต่างๆ ทางการเมือง, ปัญหาแรงงาน, ธุรกิจการค้า หรือปัญหาสังคม เช่น การจราจร สิ่งแวดล้อม ชุมชนแออัด ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้สังคมดำรงอยู่ได้ด้วยความสุขและความมั่นคง (ปรมะ สตะเวทิน, 2539) สื่อมวลชนจึงทำหน้าที่เป็นเสมือนกับ "ผู้เฝ้าประตู" ของสังคม โดยการกำหนดหัวข้อข่าวสำคัญหรือกำหนดวาระสาร (Agenda Selling) ให้กับสาธารณชนได้รับรู้ และเห็นความสำคัญจากการเสนอหรือไม่เสนอข่าวสารเรื่องหนึ่งเรื่องใด ซึ่งจะมีผลให้สาธารณชนเกิดความเห็นคล้อยตามว่าเรื่องนั้นเป็นหัวข้อหรือประเด็นที่มีความสำคัญหรือไม่ (พีระ จิรโสมณ, 2535) ทั้งนี้เพื่อให้สังคม หรือสาธารณชนได้ตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องต่างๆ ที่ควรสนใจ หรือนำมาอภิปรายพูดคุยกัน ซึ่งจะนำไปสู่การเกิดประชามติและการแก้ไขปัญหาได้ในที่สุด (วิไล ฉัตรกุล ณ อยุธยา, 2534)

"การเมือง" เป็นประเด็นหนึ่งที่สื่อมวลชนได้ให้ความสำคัญในการนำเสนอค่อนข้างสูง เพราะการเมืองเป็นเรื่องของอำนาจรัฐซึ่งเป็นสถาบันที่มีอำนาจมากที่สุดในสังคม นอกจากนี้การเมืองยังเกี่ยวพันไปถึงเรื่องเศรษฐกิจ สังคม และชีวิตความเป็นอยู่ของพลเมืองของรัฐ เมื่อใดที่การเมืองสันคลอนก็ดูเหมือนว่าเศรษฐกิจ สังคม และส่วนย่อยอื่นๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นรัฐ จะพลอยได้รับผลกระทบโยกไหวตามไปด้วยทุกครั้ง แต่เมื่อใดที่การเมืองเข้มแข็งอันยอมมีผลให้สามารถจัดระบบต่างๆ ให้เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนได้อย่างเต็มที่ เศรษฐกิจของประเทศก็พลอยเจริญก้าวหน้าและสังคมก็มีความสุขเป็นผลที่ต่อเนื่องกันไปด้วยทุกครั้งเช่นกัน การเมืองจึงเปรียบเสมือนพันธนาการที่ร้อยรัดเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมนั้นไปโดยทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างไม่อาจปฏิเสธได้ (สุนันทา เคาไวยกุล, 2539) การเมืองจึงเป็นเรื่องที่ประชาชนทุกคนต่างก็มีส่วนได้เสียทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม จนอาจจะเรียกได้ว่าเป็นเสมือนเรื่องของแต่ละบุคคลในฐานะประชาชนเจ้าของประเทศคนหนึ่งที่ต้องให้ความสนใจและมีส่วนร่วมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2538) ดังนั้นยิ่งสื่อมวลชนมีการนำเสนอข่าวสารการเมืองหรือกำหนดวาระเกี่ยวกับประเด็นทางการเมืองมากเท่าไร ประชาชนก็จะยิ่งสามารถรับรู้ และตระหนักถึงความสำคัญของปัญหานั้นมากยิ่งขึ้นตามไปด้วย และระดับของ

ความรู้และความเข้าใจต่อระบอบประชาธิปไตยของประชาชนก็จะยิ่งเพิ่มพูนมากขึ้นเช่นกัน (บุญเลิศ ศุภดิติก, 2523)

โครงสร้างทางการเมืองประกอบด้วย 2 ส่วน คือโครงสร้างส่วนบน ซึ่งประกอบด้วยกลไกและอำนาจรัฐ และโครงสร้างพื้นฐาน อันได้แก่ส่วนของประชาชนหรือสังคม และสิ่งที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างรัฐกับสังคมเข้าด้วยกันซึ่งก็คือสื่อมวลชนนั่นเอง (ลิขิต ธีรเวคิน, 2535) สื่อมวลชนจึงเป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสารทางการเมือง ซึ่งมีความสำคัญต่อการสื่อข้อเรียกร้องจากประชาชนและการตอบสนองของรัฐ เพราะในระบบการเมืองที่มีความสลับซับซ้อนรัฐยอมไม่อาจจะติดต่อกับประชาชนได้โดยตรง จึงจำเป็นต้องมีสื่อมวลชนช่วยทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการสื่อสารความต้องการของแต่ละฝ่ายเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างรัฐกับประชาชน นอกจากนี้สื่อมวลชนยังมีหน้าที่ในการเป็นเครื่องมือที่สามารถช่วยตรวจสอบและควบคุมการปฏิบัติงานของรัฐบาล โดยการรายงานผลการปฏิบัติงานของรัฐบาล เปิดเผยมการกระทำทั้งที่ดีและไม่ดีของนักการเมือง รวมไปถึงการเสนอทัศนคติและมุมมองที่แตกต่างไปจากของรัฐบาลให้กับประชาชน ทั้งนี้เพื่อนำไปใช้พิจารณาตัดสินใจในประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งการเสนอข่าวของสื่อมวลชนมักเน้นความสนใจในตัวบุคคล, ประเด็นทางการเมือง และเหตุการณ์ทางการเมืองบางเรื่องเพื่อให้ประชาชนเกิดความสนใจและการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งหากสื่อมวลชนละเลยไม่ทำหน้าที่ดังกล่าวนี้ ประชาชนก็จะไม่สามารถทราบข่าวคราวความเคลื่อนไหวต่างๆ ทางการเมือง ทำให้ขาดความรู้เกี่ยวกับระบบการเมืองนั้นได้ (ระวีวรรณ ประกอบผล, 2535) สื่อมวลชนจึงเป็นสถาบันที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการให้ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชน (Pye, 1963) บทบาทของสื่อมวลชนในทางการเมืองจึงเป็นไปอย่างกว้างขวาง และมีผลต่อพัฒนาการเมืองของสังคมนั้นโดยตรง และนอกจากนี้สื่อมวลชนยังมีบทบาทในการสร้างภาพลักษณ์ของสถาบันการเมืองและนักการเมืองอีกด้วย (เสถียร เขยประทับ, 2540)

สำหรับบทบาทของสื่อมวลชนกับการเมืองนั้น สื่อมวลชนไทยได้มีการเสนอข่าวสารการเมืองมาตั้งแต่ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 โดยเริ่มจากสื่อหนังสือพิมพ์และวารสารต่างๆ ต่อมาในปี พ.ศ. 2476 วิทยุกระจายเสียงก็ได้เริ่มเข้ามามีบทบาทในการเผยแพร่ความรู้ทางการเมือง เช่น รายการปาฐกถาทางวิทยุในเรื่องต่างๆ ทั้งเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมจากบุคคลในคณะราษฎร อย่างหลวงประดิษฐมนูธรรม, ดร.โชติ คุ่มพันธ์ เป็นต้น และในปี พ.ศ. 2496 ในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โทรทัศน์ก็ได้เริ่มเข้ามามีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ทางการเมือง ทำให้บทบาทของสื่อมวลชนในการนำเสนอข่าวสารการเมืองอันเป็นส่วนหนึ่งที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาทางการเมืองในหมู่ประชาชนเป็นที่ยอมรับกันมากขึ้น (สินิทธิ์ สิทธิรักษ์, 2533)

นอกจากนั้นสื่อมวลชนยังมีการถ่ายทอดข่าวสารที่ทำให้เกิดความรู้ และความรู้สึกเกี่ยวกับสถาบันการเมือง และนักการเมืองในหลายลักษณะ ทั้งในลักษณะของบทความทางการเมือง, การตั้งฉายา และการเสนอเป็นข่าวการเมืองซึ่งเป็นการให้เนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองโดยตรง ส่วนการถ่ายทอดในลักษณะของบทความ บทวิเคราะห์ จะเป็นการแสดงความคิดเห็นในแง่มุมต่างๆ เกี่ยวกับการเมือง หรือในการตั้งชื่อนักการเมืองก็แสดงให้เห็นถึงทัศนคติของสื่อมวลชนที่มีต่อนักการเมืองทั้งในด้านของการยกย่อง เหน็บแนม เสียดสี ซึ่งก็สามารถมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิด และทัศนคติของประชาชนได้เช่นกัน (เสถียร เขยประทับ, 2540) การเสนอข่าวสารทางการเมืองของสื่อมวลชนจึงมีบทบาทต่อการเมืองในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความสนใจในเรื่องต่างๆ ทางการเมือง การเปิดเผยให้ประชาชนได้ทราบถึงทัศนคติ และการปฏิบัติงานของนักการเมือง ผู้บริหาร และผู้ดำรงตำแหน่งต่างๆ ของรัฐบาล รวมทั้งเป็นสื่อกลางระหว่างรัฐกับประชาชนอีกด้วย (ปรมะ สตะเวทิน, 2539) หรือในบทบาทหน้าที่ที่สื่อจะต้องให้ความคิดเห็น หรือทัศนะต่างๆ ของสื่อเองแก่ผู้รับสาร สื่อมวลชนก็มีแนวโน้มที่จะแสดงบทบาทด้านนี้มากขึ้นแทนที่จะทำหน้าที่แต่เพียงการให้ข้อมูลข่าวสารโดยตรงแต่เพียงอย่างเดียว อันจะเห็นได้จากบทวิเคราะห์ข่าวหรือสถานการณ์ทางการเมืองที่มีเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งก็จะทำให้ประชาชนสามารถเข้าใจกระบวนการทางการเมือง เจตนา และการกระทำของนักการเมืองได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น (Pye, 1963)

ประเทศไทยได้มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนับจนถึงปัจจุบันก็เป็นเวลากว่า 60 ปีแล้ว แต่ก็ไม่อาจกล่าวได้ว่าประชาธิปไตยของไทยได้มีการพัฒนาเติบโตในระดับที่น่าพอใจ แม้ว่าเงื่อนไขที่จำเป็นต่างๆ ของการปกครองระบอบประชาธิปไตย เช่น รัฐธรรมนูญ พรรคการเมือง และสภาผู้แทนราษฎร จะได้มีการก่อตั้งอย่างสมบูรณ์แล้วก็ตาม แต่ปัญหาเรื่องเสถียรภาพของการปกครองก็ยังคงปรากฏให้เห็นถึงสภาพของความล้มเหลวอยู่เสมอ ดังจะเห็นได้จากจำนวนครั้งของการปฏิวัติรัฐประหาร และการร่างรัฐธรรมนูญใหม่ซึ่งได้ปรากฏขึ้นมาหลายครั้งจนแทบนับไม่ถ้วน จนดูเหมือนว่าประชาธิปไตยของไทยจะเหลืออยู่เพียงแคโครงสร้างและชื่อ ส่วนการปฏิบัตินั้นมิได้ดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ (กระมล ทองธรรมชาติ, 2508) และเมื่อการเมืองเกิดการชะงักงันก็ทำให้สภาพเศรษฐกิจและสังคมได้รับผลกระทบตามอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง เพราะการเมืองเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวพันไปถึงทุกเรื่องในสังคม สาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในประเทศกำลังพัฒนาที่ประจักษ์กันโดยทั่วไปก็คือ การที่ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับข่าวสารทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม หรือความเป็นไปของประเทศอยู่ในวงจำกัด (อัครเมศวร์ ทองนวล, 2527) เพราะประชาธิปไตยนั้นเป็นการปกครองที่จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน การขาดความรู้และความเข้าใจในทางการเมืองของประชาชนจึงเป็นสาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งของปัญหาการเมืองไทย เพราะการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น หัวใจสำคัญอยู่ที่การที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทาง

การเมืองการปกครอง ทั้งในลักษณะของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการเข้ามามีบทบาทต่างๆ ในทางการเมือง ซึ่งการที่จะสามารถดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการเช่นนั้น ปัจจัยสำคัญก็คือตัวประชาชนเองที่ต้องมีความกระตือรือร้นในการติดตามข่าวสารต่างๆ ในทางการเมืองด้วย (อำพล สิงหโกวินทร์ และสวัสดิ์ กฤตรัชตนันท์, ม.ป.ป.)

การเสนอข่าวสารทางการเมืองของสื่อมวลชน จึงเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาทางการเมืองได้ โดยการกระตุ้นเตือนให้ประชาชนเกิดสนใจและความตระหนักรู้ในประเด็นปัญหาต่างๆ ด้วยการให้ข่าวสารที่เป็นความรู้ต่างๆ ทางการเมือง (อำพล สิงโกวินทร์ และสวัสดิ์ กฤตรัชตนันท์, ม.ป.ป.) Floyd (อ้างถึงใน รัฐกานต์ ธนาโอฬาร, 2537) ได้กล่าวถึงความสำคัญของข่าวสารทางการเมืองว่า การที่ประชาชนมีความรู้ในข่าวสารการเมืองน้อยจะส่งผลให้ประชาชนเกิดความเมินเฉยต่อกระบวนการทางการเมือง ต่อการเลือกสรรในกระบวนการทางการเมือง และต่อองค์กรทางการเมือง เช่น รัฐสภา หรือพรรคการเมือง นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชนส่วนมากจึงมักจะมีการสรุปไปในแนวเดียวกันว่า สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือที่สำคัญของการพัฒนาทางการเมือง (ประเวศ วะสี, 2535) เพราะสื่อมวลชนเป็นแหล่งของข้อมูลข่าวสารที่สำคัญสำหรับประชาชน ที่นอกจากจะช่วยทำให้ประชาชนเกิดความรู้แล้ว ยังทำให้ประชาชนได้มีโอกาสพิจารณาข้อวิพากษ์วิจารณ์ในประเด็นต่างๆ ที่สื่อมวลชนได้มีการนำเสนอออกไปด้วย (เสรี วงษ์มณฑา, 2535) ยิ่งในสังคมข่าวสารอย่างในปัจจุบันที่ข้อมูลข่าวสารได้กลายเป็นทรัพยากรที่สำคัญสำหรับการดำรงชีวิต ข่าวสารการเมืองจึงยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้นตามไปด้วย และได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการพัฒนาการเมืองและการพัฒนาประเทศ เพราะนอกจากจะทำให้ประชาชนได้เข้าใจในกลไกทางการเมืองแล้ว ยังทำให้ประชาชนเกิดความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองด้วย ดังนั้นประเทศจะมีการพัฒนาไปเพียงใดก็ย่อมขึ้นอยู่กับความรู้รอบในทางการเมืองและความเป็นไปของบ้านเมืองของประชาชนเป็นสำคัญ (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2526) จนทำให้นักรัฐศาสตร์หลายคนได้ถือว่าข่าวสารเป็นทรัพยากรทางการเมืองอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นตัวกำหนดอำนาจ หรืออิทธิพลทางการเมืองของบุคคล เพราะข้อมูลข่าวสารจะช่วยลดความไม่แน่ใจและช่วยให้การตัดสินใจของประชาชนมีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย (Barber, 1969 อ้างถึงใน พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2526)

ดังนั้นเมื่อคนในสังคมเริ่มตระหนักว่า "ข่าวสารการเมือง" เป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่งทั้งสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชน และสำหรับการพัฒนาประเทศ อีกทั้งบรรดาสื่อมวลชนเองก็ได้เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการเสนอข่าวสารการเมืองมาตั้งแต่ต้น บรรดาผู้ผลิตสื่อทั้งหลายจึงมักจะให้กลยุทธ์ต่างๆ ในการเร่งผลิต และนำเสนอข่าวสารการเมืองกันอย่างไม่หยุดยั้ง ทั้งการพัฒนาคุณภาพของเนื้อหาและรูปแบบที่นำเสนอให้มีความกระชับ รวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์ เพื่อสนองต่อความต้องการ

การในการนำเอาข่าวสารไปใช้ประโยชน์ของประชาชนในยุคสังคมข่าวสารให้มากที่สุด เพราะสิ่งที่จำเป็นอีกประการหนึ่งของสังคมข่าวสารก็คือ ประชากรส่วนมากควรจะต้องอยู่ในฐานะที่มีความรู้มากขึ้น ทั้งในแง่ของความสามารถเข้าถึง และการใช้ประโยชน์จากแหล่งของข้อมูลข่าวสาร (บุญรักษ์ บุญญเขต มาลา, 2537) สื่อมวลชนในปัจจุบันจึงได้มีการแข่งขันกันเพื่อแย่งชิงผู้บริโภคข่าวสารกันอย่างเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะเป็นจากสื่อใดก็ตาม แต่เนื่องจากสื่อแต่ละสื่อต่างก็มีข้อได้เปรียบและเสียเปรียบต่างกันตามธรรมชาติของสื่อ ทำให้ผู้รับสารอาจจะต้องเลือกเปิดรับสื่อเพียงบางสื่อในแง่ของการเข้าถึงและความสามารถในการตอบสนองความคาดหวัง และก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่เขาได้มากที่สุด

"โทรทัศน์" เป็นแหล่งของข่าวสารทางการเมืองที่สำคัญสำหรับประชาชนมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง (ดวงทิพย์ วรพันธ์, 2531) และยังเป็นสื่อมวลชนที่ได้รับความนิยมจากประชาชนมากที่สุดด้วยการสำรวจครั้งล่าสุดเมื่อปี พ.ศ. 2537 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติในเรื่องเกี่ยวกับจำนวนเครื่องรับโทรทัศน์ในครัวเรือน พบว่าประชากรเฉพาะในกรุงเทพมหานครมีครัวเรือนที่ชมโทรทัศน์ถึงร้อยละ 91.4 ของครัวเรือนทั้งหมด โดยมีผู้ชมโทรทัศน์มากถึงร้อยละ 93.4 ซึ่งเป็นอัตราที่มากที่สุดเมื่อเทียบกับภาคอื่นๆ และก็มีแนวโน้มว่าจะเพิ่มขึ้นอีกอย่างต่อเนื่องถึงประมาณร้อยละ 9.0 ต่อปี (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2537)

จากการวิจัยของคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2535) เกี่ยวกับการเสนอข่าวของสถานีโทรทัศน์ที่ประชาชนต้องการ พบว่าข่าวการเมืองเป็นข่าวที่ได้รับความนิยมมากที่สุด เพราะดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าการเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องไปถึงเรื่องเศรษฐกิจ สังคม และความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งสามารถส่งผลกระทบต่อสังคมได้ในทุกด้าน ด้วยเหตุนี้ข่าวการเมืองจึงเป็นข่าวที่ประชาชนให้ความสนใจมากที่สุด (วิยะดา เกียวกุล, 2538) นอกจากนี้โทรทัศน์ยังเป็นแหล่งของข่าวสารทางการเมืองสำหรับประชาชนมากกว่าสื่ออื่นๆ อย่างหนังสือพิมพ์ วิทยุ หรือสื่อบุคคล (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2526) ซึ่งก็ตรงกับงานวิจัยของ ดวงทิพย์ วรพันธุ์ (2531) ว่าประชาชนจะติดตามข่าวสารทางการเมืองจากสื่อโทรทัศน์มากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง

จากการวิจัยพบว่า นิสิตนักศึกษาเป็นผู้รับสารกลุ่มหนึ่งที่มีการเปิดรับข่าวสารการเมืองจากโทรทัศน์มากที่สุด (วิยะดา เกียวกุล, 2538) ซึ่งจากประวัติศาสตร์ทางการเมืองของไทยที่ผ่านมาในอดีตจนถึงปัจจุบันนั้น จะเห็นได้ว่า กลุ่มของนิสิตนักศึกษาเป็นกลุ่มที่มีบทบาททางการเมืองอยู่ค่อนข้างมาก เมื่อเทียบกับประชาชนกลุ่มอื่นในสังคม และเป็นเสมือน "แกนนำ" ของการเรียกร้องทางการเมืองมาโดยตลอด บทบาททางการเมืองของนิสิตนักศึกษาไทยนั้น อาจกล่าวได้ว่าเริ่มต้นขึ้นก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 เสียอีก เพราะผู้ที่มีส่วนริเริ่มผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลง

การปกครองก็คือกลุ่มของนิสิตนักศึกษาไทยที่ไปศึกษาอยู่ในต่างประเทศนั่นเอง นิสิตนักศึกษาจึงเป็นกลุ่มที่มีบทบาทต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยมาโดยตลอด (อัศวพงษ์ มณีภาค, 2535) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และ เหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ซึ่งมีนิสิตนักศึกษาเป็นพลังสำคัญในการล้มล้างอำนาจเผด็จการ และมีส่วนช่วยนำประเทศไทยให้กลับมาสู่ความเป็นประชาธิปไตยอย่างที่เคยเป็นมาได้อีกครั้ง จนอาจจะกล่าวได้ว่านิสิตนักศึกษาเป็นกลุ่มประชาชนที่มีบทบาททางการเมืองมากที่สุดว่ากลุ่มอื่นๆ ในสังคม (ไกรวุธ จิระบุตร, 2523) ที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องจากว่านิสิตนักศึกษาเป็นกลุ่มที่มีความ "ได้เปรียบ" มากกว่าประชาชนกลุ่มอื่นๆ ในสังคมอยู่หลายประการ ประการแรกก็คือ ความเป็นหนุ่มสาวที่มีทั้งแรงกายและแรงใจในอันที่จะประกอบกิจกรรมต่างๆ ประการที่สอง กลุ่มนี้เป็นกลุ่มของผู้ที่มีการศึกษาเป็นปัญญาชนของสังคม และอยู่ในฐานะที่จะได้รับข่าวสารและความรู้ทั้งทางด้านเทคนิคและปัญญาที่ทันสมัยอยู่เสมอ ประการที่สาม นิสิตนักศึกษามีเวลาว่างมากพอ และส่วนมากยังไม่ต้องรับผิดชอบในการครองชีพ จึงสามารถที่จะใช้เวลาที่มีไปในเรื่องที่น่าสนใจได้ ทั้งในด้านของการหาความรู้ หรือในด้านที่เป็นการช่วยเหลือประเทศชาติโดยไม่ต้องพะวงถึงการหาเลี้ยงชีพอย่างประชาชนกลุ่มอื่นๆ ในสังคม และนอกจากนี้กลุ่มนิสิตนักศึกษายังเป็นกลุ่มที่มีการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อนที่ค่อนข้างถาวร มีกฎเกณฑ์ของกลุ่มที่เข้าใจและบังคับกันได้ พูดภาษาเดียวกัน และมีความรู้สึกเข้าอกเข้าใจกันดีเนื่องจากมีวัยและประสบการณ์ที่ใกล้เคียงกัน ด้วยเหตุนี้กลุ่มของนิสิตนักศึกษาจึงเป็นกลุ่มที่สามารถเข้าไปมีบทบาททางการเมืองได้มากกว่าประชาชนกลุ่มอื่นทั่วไปทั้งทางอ้อม อย่างเช่นการจัดตั้งเป็นชมรมต่างๆ หรือทางตรงอย่างการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ (กมล สมวิเชียร, 2516) นอกจากนี้นิสิตนักศึกษายังเป็นกลุ่มคนที่เต็มไปด้วยอุดมการณ์ มีความคิดสร้างสรรค์ และเต็มไปด้วยการเสียสละ เนื่องจากมองว่าตนอยู่ในสถานะที่จะเป็นชนชั้นนำทางสังคมในอนาคตอันใกล้ได้ นิสิตนักศึกษาจึงมีความสนใจและเต็มใจที่จะเข้าร่วมและมีบทบาททางการเมืองอย่างเต็มที่ จนทำให้กลายเป็นกลุ่มที่มีบทบาทและเป็นพลังสำคัญในทางการเมืองมากกว่ากลุ่มอื่นๆ ในสังคม (ไกรวุธ จิระบุตร, 2523) ซึ่งก็ตรงกับผลการวิจัยของ Jaros (1973) ซึ่งพบว่า นิสิตนักศึกษาจะมีความสนใจทางการเมืองและเข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมืองมากกว่าบุคคลในวัยเดียวกันที่มีได้เป็นนิสิตนักศึกษา

ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจที่จะศึกษาว่า แท้ที่จริงแล้วนิสิตนักศึกษาในปัจจุบันมีความสนใจในข่าวสารการเมืองทางโทรทัศน์ และมีพฤติกรรมการเปิดรับชม รวมไปถึงมีการใช้ประโยชน์จากข่าวสารการเมืองนั้นอย่างไร โดยจะเลือกศึกษาจากนิสิตนักศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นสถาบันทางการศึกษาที่เก่าแก่ และเคยมีบทบาททางการเมืองมาโดยตลอด โดยเลือกศึกษาจากนิสิตศึกษาคณะรัฐศาสตร์และนิเทศศาสตร์ ซึ่งเป็นกลุ่มที่น่าจะมีการเปิดรับสื่อมวลชน โดยเฉพาะข่าวสารทางการเมืองมากกว่านิสิตศึกษากลุ่มอื่นๆ ทั้งนี้เพื่อที่จะได้เป็น

ประโยชน์สำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิต และการนำเสนอข่าวสารการเมืองทางโทรทัศน์ ให้มีการปรับปรุงเนื้อหาและรูปแบบที่มีคุณภาพ และตรงกับความต้องการในการใช้ประโยชน์และความคาดหวังของผู้รับสารให้มากที่สุด เพราะข่าวสารทางการเมืองนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการพัฒนาทางการเมือง ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพของข่าวสารทางการเมืองจึงน่าจะเป็นแนวทางหนึ่งสำหรับการพัฒนาประเทศได้เช่นกัน

ปัญหานำการวิจัย

1. พฤติกรรมการเปิดรับชมข่าวสารการเมืองทางโทรทัศน์ของนิสิตนักศึกษาเป็นอย่างไร
2. การใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจจากข่าวสารการเมืองทางโทรทัศน์ของนิสิตนักศึกษาแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับชมข่าวสารการเมืองทางโทรทัศน์ของนิสิตนักศึกษา
2. เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจในข่าวสารการเมืองทางโทรทัศน์ของนิสิตนักศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับชม การใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจของนิสิตนักศึกษาในการเปิดรับชมข่าวสารการเมืองทางโทรทัศน์จากสถานีโทรทัศน์ที่ให้บริการโดยไม่คิดมูลค่า (Free TV) ทั้ง 6 สถานีที่ออกอากาศในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 อ.ส.ม.ท., สถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5, สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7, สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 9 อ.ส.ม.ท., สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ และ ไอทีวี ทีวี เสรี โดยศึกษาจากนิสิตคณะนิเทศศาสตร์ และรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และนักศึกษา คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน และคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นิยามศัพท์

ความคาดหวัง หมายถึง ความต้องการ และแรงจูงใจของผู้รับสารในการเลือกเปิดรับชมรายการทางโทรทัศน์

พฤติกรรมกำรเปิดรับชมโทรทัศน์ หมายถึง ความบ่อยครั้งในกำรเปิดรับชม ช่วงเวลาที่เปิดรับชม รูปแบบของรายการที่เปิดรับชม สถานที่ที่เปิดรับชม และเหตุผลในกำรเปิดรับชม

กำรใช้ประโยชน์ หมายถึง เหตุผลในกำรเปิดรับชมข่าวสารกำรเมืองทางโทรทัศน์ของผู้รับสาร เพื่อนำเอาสารที่ได้รับจากการเปิดรับชมไปใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ อันได้แก่

1. กำรเพิ่มพูนความรู้ และได้ทันต่อเหตุการณ์
2. ความเพลิดเพลิน และกำรลดความตึงเครียด
3. กำรสนับสนุนทางความคิด และกำรเสริมย้ำความเชื่อ
4. กำรได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในกำรแนะนำพฤติกรรม และช่วยในกำรตัดสินใจในกำรแสดงออกทางการเมือง
5. กำรได้ข้อมูลไปใช้ในกำรสนทนาพูดคุยกับผู้อื่น
6. กำรได้ข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในกำรศึกษา

ความพึงพอใจ หมายถึง กำรที่ผู้รับสารได้นำเอาสารนั้นไปใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ซึ่งนำไปสู่ความพึงพอใจในที่สุด

ข่าวสารกำรเมืองทางโทรทัศน์ หมายถึง ประเด็นปัญหาทางการเมืองปัจจุบันที่สื่อมวลชนหยิบยกมาเป็นข่าว บทความ บทวิเคราะห์ สารคดี กำรสนทนา กำรสัมภาษณ์ พูดคุยกับบุคคลต่างๆ ในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการเมือง เช่น กำรบริหารงานของรัฐบาล เสถียรภาพของรัฐบาล กำรคอร์รัปชันของนักการเมือง ความขัดแย้งระหว่างนักการเมือง ปัญหาเศรษฐกิจการเมือง ปัญหาความขัดแย้งทั้งภายในและระหว่างองค์กรต่างๆ ทางการเมือง เช่น พรรคการเมือง และกำรเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนกลุ่มต่างๆ เป็นต้น

นิสิตนักศึกษ หมายถึง นิสิตนักศึกษาทั้งเพศชายและหญิง ที่ศึกษาอยู่คณะนิเทศศาสตร์ และคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน และคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีการปรับปรุงเนื้อหา รูปแบบ และวิธีการนำเสนอข่าวสารการเมืองทางโทรทัศน์ให้ตรงกับความต้องการใช้ประโยชน์ของผู้รับสาร เพื่อให้ผู้รับสารเกิดความพึงพอใจในข่าวสารนั้นมากที่สุด
2. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจศึกษาผลกระทบของข่าวสารการเมืองทางโทรทัศน์ต่อบทบาททางการเมืองของนิสิตนักศึกษาในแนวคิดต่อไป